

Jeanne Kurvers:
Nog beter lezen?
*Beginnende lezers in de
volwasseneneducatie*

Marilene Gathier & Dorine de Kruijf, *Beter lezen. Cursus voor beginnende volwassen lezers in het Nederlands*. Bussum, Coutinho, 1996. Tekstboek, 75 blz. ISBN 90 6283 015 3, f19,50. Oefenboek, 208 blz. ISBN 90 6283 016 1, f39,50. Docentenhandleiding, 126 blz. ISBN 90 6283 017 x, f29,50.

Een tijdje geleden kwam ik een alfabetiseringsgroep binnen. De meeste cursisten in de groep hadden ruim een jaar alfabetiseringsonderwijs achter de rug en waren bezig in *Tempo*, het vervolg op het alfabetiseringsdeel 7/43 van wat in de wandelgangen het NCB-pakket wordt genoemd (Tholen e.a. 1990). Om met een aantal cursisten nog wat eenvoudige leesstof te herhalen had de docente *Beter lezen* uit de kast gepakt. Elke les behandelde ze met een groepje cursisten een tekst. Deze keer pakten de cursisten tekst 6, 'De bril'. De hoofdpersoon in dat verhaal kan zijn leesbril niet vinden en vraagt zijn vrouw mee te zoeken. Die weet waar de bril is: op zijn neus. De docente las de tekst een keer voor. Drie cursisten zag ik in de lach schieten. Wat een mooie, maar eenvoudige maat voor tekstbegrip, dacht ik. Die hebben de kern van het verhaal waarschijnlijk begrepen. Nu nog kijken of ze de tekst ook zelfstandig kunnen lezen. De vierde cursiste protesteerde: hoe kun je nu iets gaan zoeken als je je bril niet op hebt. Dan zie je toch niks. Haar was ontgaan dat het om een leesbril ging.

Wat is *Beter lezen*?

Beter lezen heeft als ondertitel 'Een cursus voor beginnende volwassen lezers in het Nederlands.' De term cursus is een beetje misleidend in dit geval. *Beter lezen* is geen alfabetiseringsmethode en is dus niet bedoeld om analfabeten te leren lezen. De cursus is bedoeld voor cursisten die het principe van de schriftcode onder de knie hebben, niet voor cursisten die dat nog moeten leren. *Beter lezen* is beter te omschrijven als een serie teksten met verwerkingsopdrachten, bedoeld voor allochtone volwassenen die de eerste stap op weg naar leesvaardigheid hebben gezet. De serie teksten is te gebruiken naast een alfabetiseringsmethode, en is vooral bedoeld om de leesvaardigheid van de cursisten te vergroten.

Beter lezen bestaat uit een tekstboek, een oefenboek en een handleiding voor de docent. In het tekstboek staan 42 verhalen opklimmend in moeilijkheidsgraad van alfabetiseringsniveau 1 tot niveau 3 volgens de niveauomschrijvingen van het sVE (Liemberg e.a., 1991). De eerste tekst is kort (25 woorden) en ruim gezet, geleidelijk aan worden de teksten wat langer en de pagina-opmaak wat compacter.

Het oefenboek heeft per tekst ongeveer zeven oefeningen op twee niveaus. De wat eenvoudiger oefeningen met één ster moet iedereen kunnen maken, de twee-sterren oefeningen zijn voor cursisten die al wat meer aankunnen. Daarnaast zitten er extra oefeningen als kopieerbladen in de handleiding, bedoeld voor cursisten die wat sneller zijn en/of extra oefeningen nodig hebben.

In het algemeen gedeelte van de docentenhandleiding wordt kort vermeld wat de cursus vooronderstelt: cursisten moeten eenvoudige eenlettergrepige woorden kunnen lezen, vertrouwd zijn met hoofdletters en interpunctie en mondeling voldoende vaardig zijn om de tekst te begrijpen als de docent die voorleest en enkele moeilijke woorden heeft uitgelegd. Globaal gesproken moeten de cursisten bijvoorbeeld *Een zekere woordenschat* (Tholen e.a. 1990) achter de rug hebben en al een eind gevorderd zijn in 7/43 of een andere alfabetiseringsmethode. Daarna volgt een algemene beschrijving van de wijze waarop

docenten met de teksten zouden moeten werken en van het type oefeningen bij de teksten. In het specifieke gedeelte wordt elke tekst voorzien van een korte handleiding voor de docent volgens een tamelijk vast stramien: een suggestie voor het mondeling inleiden van de tekst, suggesties voor verklaring van moeilijke woorden, een paar globale vragen na eerste lezing, suggesties voor een gesprek naar aanleiding van de tekst en een korte typering van de oefeningen bij de tekst. Het laatste gedeelte van de handleiding bestaat uit de kopieerbladen met extra oefeningen.

Luchtige 'reality'

De meeste teksten in het tekstboek – af en toe wordt gebruik gemaakt van authentiek materiaal – zijn heel geschikt voor beginnende lezers. Ze zijn eenvoudig van taal en opbouw, de plot is helder, ze zijn vaak geestig en de meeste zijn van het type luchtige 'reality'. Veel van de beschreven voorvalletjes en incidenten komen mij tenminste bekend voor: de poep aan de schoenen, het zoeken naar de bril (of erger), grijpen naar de verkeerde shampooes, melk die overkookt, treinkaartjes die onvindbaar blijken net als de conducteur zich meldt, of kinderen die verdwalen in het warenhuis. Zelfs een variant op de buurman die zich in het huis vergist, ken ik uit eigen ervaring. Als ik niet al te afwijkend ben, moeten de teksten bij veel lezers al snel soortgelijke ervaringen oproepen.

Voor veel beginnende tweedetaalleerders komen daar nog de kleine misverstanden rond verkeerd geïnterpreteerde woorden bij ('zone' is iets anders dan 'strip'), een verkeerd geïnterpreteerde aanbieding (er stond *vanaf* fl.19,-) of de confrontatie met al te moeilijke berichten. 'Ik moet wel honderd jaar op les', verzucht Jana dan ook ergens in een tekst. Beide kenmerken maken dat de teksten herkenning op zullen roepen en daarmee al snel een appél zullen doen op spontane reacties. Dat is een plezierige bijkomstigheid in onderwijssituaties waar het leren spreken in het Nederlands als tweede taal een belangrijk onderwijsdoel is. Kortom, over het algemeen zijn het leuke teksten. Het enige nadeel van de beperkte omvang van de teksten is dat cursisten bij sommige teksten het gevoel

zullen hebben dat een tekst nog niet af is. Een lezer zal bijvoorbeeld toch willen weten hoe het afgelopen is met het kind dat een slokje van de Glorix nam.

De opbouw van het werken met de teksten is helder en terzake: introductie van de tekst in de vorm van activeren van voorkennis, voorlezen en verhelderen van mogelijk onbekende woorden, aftasten van globaal tekstbegrip en vervolgens oefeningen op twee niveaus voor de twee typen cursisten die er vaak in een groep zitten: cursisten die al kunnen lezen en cursisten die nog een hele tijd nodig hebben voor ze voldoende vloeiend lezen. Als eenvoudige oefeningen worden vooral woordidentificatie-oefeningen geboden van het type 'zoek het goede plaatje bij het woord' of 'zoek de goede zin bij het plaatje'. Meer op tekstbegrip gericht zijn de oefeningen met waar/niet waar-vragen, de meerkeuzevragen en de invuloefeningen. Aan de chronische behoefte aan oefeningen voor gedifferentieerd werken komt de cursus dan ook aardig tegemoet.

Kilometers maken

Toch is dat laatste ook meteen het punt waar de cursus naar mijn idee enigszins onevenwichtig is: de verhouding tussen daadwerkelijke leesstof en oefeningen daar omheen valt zeer uit in het voordeel van de laatste: er wordt in de praktijk waarschijnlijk veel meer tijd besteed aan het maken van de oefeningen dan aan lezen. Het werken met een tekst in een alfabetiseringsgroep wordt in de handleiding geschat op tenminste een à twee uur – afhankelijk van de groep en de moeilijkheidsgraad van de tekst – eventueel ook te verdelen over meerdere lessen. Dat betekent voor de groep die de overgang moet zien te maken van hikkend, spellend en woordje voor woordje lezen naar geautomatiseerd en vloeiend een tekst lezen, dat ze veel te veel oefeningen maken, terwijl ze eigenlijk veel teksten op een redelijk eenvoudig niveau zouden moeten lezen en zoveel mogelijk lestijd aan het lezen zouden moeten besteden. De oefeningen met één ster, althans de eerste twee, zijn weliswaar oefeningen in woordherkenning, maar vergeleken met het lezen van een tekst gaat het steeds om maar weinig

woorden; als oefening in snelle en vlotte woordherkenning blijft lezen toch de belangrijkste oefenvorm. Bij het tekstboek van 75 pagina's met vooral korte teksten hoort een oefenboek van 208 pagina's. Ik had die verhouding graag omgekeerd gezien. Op dat punt biedt de cursus nog steeds niet genoeg.

Ervaringen

Docenten zijn over het algemeen blij met het materiaal en de differentiatiemogelijkheden die de cursus biedt, maar sommigen stellen vast dat de overgang van teksten op niveau 1 naar teksten op niveau 2 te snel en te abrupt is. Cursisten krijgen nu twaalf korte tekstjes op alfabetiseringsniveau 1 aangeboden (naar schatting in totaal ongeveer de omvang van eenderdedeel van deze tekst) terwijl ze waarschijnlijk tenminste twaalf boekjes op dat niveau zelfstandig hadden moeten kunnen lezen, desnoods in een deel van de tijd dat ze nu veel oefeningen zitten te maken.

Downing (1973), die ooit een vergelijkend onderzoek deed naar alfabetiseringsonderwijs aan volwassenen in verschillende landen, stelt vast dat globaal gesproken in het aanvankelijk leesonderwijs in veel landen redelijk veel energie wordt gestopt in de fase waarin het alfabetisch principe (de klank/letterkoppeling) en de elementaire leeshandeling (letter voor letter spellend lezen) wordt geleerd en veel te weinig tijd in de fase die daarop zou moeten volgen: een tijd lang lekker veel lezen. Het gevolg is dat volwassenen de net verworven vaardigheid snel weer verliezen, omdat ze te weinig in de gelegenheid zijn geweest leeservaring op te doen. Ik denk dat dat waar is: in elke alfabetiseringsklas zou daarom flink wat eenvoudig leesmateriaal voorhanden moeten zijn voor continu gebruik. Dan kan een docent met grote regelmaat cursisten laten lezen in teksten en boeken, alleen of in tweetallen. Naar mijn idee biedt ook dat een doeltreffende mogelijkheid tot differentiëren, ook als docenten niet elke minuut de gelegenheid hebben om te controleren wat cursisten precies gelezen hebben. Zeker wanneer af en toe op een eenvoudige manier nagegaan kan worden of een cursist de kern van een verhaal begrepen heeft, zoals in het voorbeeld van 'De bril'

hiervoor. Ik ben het dan ook van harte eens met Bastienne Tholen die in het voorwoord bij deze cursus 'kilometers maken' als een van de belangrijkste oefenvormen voor beginnende lezers typeert.

Tot besluit

Beter lezen is een mooie en zinvolle aanvulling bij het bestaande alfabetiseringsmateriaal, het voorziet in een grote behoefte en is plezierig in het gebruik. De illustraties van Fred de Heij zijn aardig en over het algemeen heel duidelijk voor beginners. De uitgever had het overigens wel mogen aandurven hier en daar wat kleur aan te brengen. In de volwassenen-educatie is toch al zo veel zwart-wit.

De auteurs hebben laten zien dat ze aardige teksten voor beginners kunnen maken. Laat de uitgever er nog een reeks boekjes aan toe voegen, eventueel met een zeer bescheiden aandeel oefeningen. Er zijn vast nog meer onderwerpen die zich lenen voor beschrijving op het niveau van beginnende lezers in een tweede taal. En anders dragen cursisten wel onderwerpen aan voor wie een goed oor heeft voor universele thema's en een goede hand van schrijven voor beginners.

Literatuur

- Downing, F., *Comparative Reading*. New York, McMillan, 1973.
Liemberg, E. i.s.m. B.Tholen, *Doelen Nederlands als tweede taal*. Amersfoort, SVE, 1991.
Tholen, B. e.a., *Een zekere woordenschat*, 7/43, *Tempo*, De kop erop. Utrecht, NCB, 1990.